Հովհաննես Թումանյան

Չախչախ թագավորը

Լինում է, չի լինում՝ մի աղքատ ջաղացպան:

Մի պատռված քուրք հագին, մի ալրոտ փոստալ գլխին ապրելիս է լինում գետի ափին, իր կիսավեր ջաղացում: Ունենում է մի մոխրոտ բաղաջ ու մի կտոր պանիր:

Մի օր գնում է, որ ջաղացի ջուրը թողնի, գալիս է, տեսնում՝ պանիրը չկա:

Մին էլ գնում է՝ ջուրը կապի, գալիս է, տեսնում՝ բաղաջը չկա:

Էս ո՞վ կլինի, ո՞վ չի լինի: Մտածում է, մտածում ու ջաղացի շեմքում թակարդ է լարում: Առավոտը վեր է կենում, տեսնում մի աղվես է ընկել մեջը:

Հը՞, գող անիծված, դու ես կերել իմ պանիրն ու բաղարջը, հա՞ . կաց, հիմի ես քեզ պանիր ցույց տամ: Ասում է ջաղացպանն ու լինգը վերցնում է, որ աղվեսին սպանի:

Աղվեսը աղաչանք-պաղատանք է անում: «Ինձ մի՛ սպանի, ասում է, մի կտոր պանիրն ի՞նչ է, որ դրա համար ինձ սպանում ես: Կենդանի բաց թող, ես քեզ շատ լավություն կանեմ»:

Ջաղացպանն էլ լսում է, կենդանի բաց է թողնում:

Էս աղվեսը գնում է, էդ երկրի թագավորի աղբանոցում ման է գալի ման, մի ոսկի է գտնում: Վազ է տալիս թագավորի մոտ:

Թագավորն ապրած կենա, ձեր կոտը մի տվեք, Չախչախ թագավորը մի քիչ ոսկի ունի, չափենք ետ կբերենք:

Չախչախ թագավորն ո՞վ է, զարմացած հարցնում է թագավորը: Դու դեռ չես ճանաչում, պատասխանում է աղվեսը: Չախչախը մի շատ հարուստ թագավոր է, ես էլ նրա վեզիրն եմ: Կոտը տո՛ւր, տանենք ոսկին չափենք . հետո կճանաչես:

Կոտը առնում է տանում, աղբանոցում գտած ոսկին ամրացնում կոտի ճեղքում, իրիկունը ետ բերում, տալիս, օ՜ֆ, ասում է, զոռով չափեցինք:

Մի՞թե ճշմարիտ սրանք կոտով ոսկի են չափել, մտածում է թագավորը: Կոտը թափ է տալիս, զնգալեն մի ոսկի է վեր ընկնում:

Մյուս օրը աղվեսը ետ գալիս է, թե՝ Չախչախ թագավորը մի քիչ ակն ու մարգարիտ ունի . ձեր կոտը տվեք, չափենք, կբերենք:

Կոտն առնում է, տանում: Մի մարգարիտ է գտնում, կոխում է կոտի արանքը, էլ ետ իրիկունը ետ բերում:

Օ՜ֆ, ասում է, մեռանք, մինչև չափեցինք:

Թագավորը կոտը թափ է տալի, մարգարիտը դուրս է թռչում:

Մնում է զարմացած, թե էս Չախչախ թագավորն ինչքան հարուստ պետք է լինի, որ ոսկին, ակն ու մարգարիտը կոտով է չափում:

Անց է կենում մի քանի օր: Մի օր էլ աղվեսը գալիս է թագավորի մոտ խնամախոս, թե՝ Չախչախ թագավորը պետք է ամուսնանա, քու աղջիկն ուզում է:

Թագավորը ուրախանում, աշխարհքով մին է լինում:

Դե գնացեք, ասում է, շուտ արեք, հարսանիքի պատրաստություն տեսեք:

Թագավորի պալատում իրար են անցնում, հարսանիքի պատրաստություն են տեսնում, իսկ աղվեսը ջաղացն է վազում:

Վազում է, ջաղացպանին աչքալուս տալի, թե՝ հապա՛, թագավորի աղջիկը քեզ համար ուզել եմ: Պատրաստ կաց, որ գնանք, հարսանիք անենք:

Վա՛յ, քու տունը քանդվի, ա՛յ աղվես, էդ ի՞նչ ես արել, ասում է վախեցած ջաղացպանը: Ես՝ ո՞վ, թագավորի աղջիկը՝ ո՞վ: Ո՛չ ապրուստ ունեմ, ո՛չ տունուտեղ, ո՛չ մի ձեռք շոր . . . Հիմի ես ի՞նչ անեմ . . . Դու մի՛ վախենա, ես ամեն բան կանեմ, հանգստացնում է աղվեսն ու ետ վազում թագավորի մոտ:

Վազելով ընկնում է պալատը. «Հա՛յ-հարա՛յ, Չախչախ թագավորը մեծ հանդեսով գալիս էր, որ պսակվի: Ճամփին թշնամի զորքերը հանկարծ վրա տվին, մարդկանց կոտորեցին, ամեն բան տարան: Ինքը ազատվեց, փախավ: Ձորում մի ջաղաց կա, եկել է, մեջը մտել: Ինձ ուղարկեց, որ գամ, իմաց անեմ, շոր տանեմ, ձի տանեմ, գա պսակվի, շուտով գնա, իր թշնամիներից վրեժն առնի»:

Թագավորն իսկույն ամեն բան պատրաստում է, տալիս աղվեսին, հետն էլ շատ ձիավորներ է դնում, որ պատվով ու փառքով իր փեսին պալատ բերեն:

Գալիս են, հանդեսով ջաղացի դռանը կանգնում: Ջաղացպանի քուրքը հանում, թագավորի շորերը հագցնում, նստեցնում են նժույգ ձիուն: Շրջապատված մեծամեծներով, առջևից՝ ձիավորներ, ետևից՝ ձիավորներ, էսպես հանդեսով բերում են թագավորի պալատը: Իր օրումը պալատ չտեսած ջաղացպա՛ն . շշկլված, բերանը բաց մին չորս կողմն է, մին հագի շորերին է նայում, խլշկոտում ու զարմանում:

Էս ինչո՞ւ չտեսի նման դեսուդեն է նայում, աղվես ախպեր, հարցնում է թագավորը: Կարծես տուն չլինի տեսած, շոր չլինի հագած:

Չէ՛, դրանից չի, պատասխանում է աղվեսը: Նայում է ու համեմատում իր ունեցածի հետ, թե իր ունեցածը որտե՞ղ, էս որտե՞ղ . . .

Նստում են ճաշի: Տեսակ-տեսակ կերակուրներ են բերում: Ջաղացպանը չի իմանում՝ որին ձեռք տա կամ ինչպես ուտի:

Ինչո՞ւ չի ուտում, աղվես ախպեր, հարցնում է թագավորը:

Գալու ժամանակ ճամփին որ կողոպտեցին, նրա համար միտք է անում: Չեք կարող երևակայել, տեր թագավոր, թե ինչքան բան տարան, և, վերջապես, ինչ անպատվություն էր էդ մեր թագավորի համար: Ի՞նչպես հաց ուտի, պատասխանում է աղվեսը հառաչելով:

Բան չկա, դարդ մի՛ անի, սիրելի փեսա, աշխարհք է, էդպես էլ կպատահի,– խնդրում է թագավորը: Այժմ հարսանիք է, ուրախանանք, քեֆ անենք:

Ու քեֆ են անում, ուտում, խմում, ածում, պար գալի . յոթն օր, յոթ գիշեր հարսանիք անում: Աղվեսն էլ դառնում է քավոր:

Հարսանիքից հետո թագավորը իր աղջկանը մեծ բաժինք է տալի ու հանդեսով ճամփա դնում Չախչախ թագավորի հետ:

Կացե՛ք, ես առաջ գնամ, տունը պատրաստեմ, դուք իմ ետևից եկեք, ասում է քավոր աղվեսը ու վազ տալի:

Վազ է տալի, վազ, տեսնում է՝ մի դաշտում մեծ նախիր է արածում:

Էս ո՞ւմ նախիրն է:

Ասում են .

Շահ-Մարինը:

Պա՛, Շահ-Մարի անունը էլ չտաք, որ թագավորը նրա վրա բարկացել է, զորքով իմ ետևից գալիս է . ով նրա անունը տվավ՝ գլուխը կտրել կտա: Որ հարցնի, թե ումն է, ասեք՝ Չախչախ թագավորինը . թե չէ՝ վայն եկել է, ձեզ տարել:

Վազ է տալի, վազ, տեսնում է՝ ոչխարի հոտը սարերը բռնել է:

Էս ո՞ւմն է:

Շահ-Մարինը:

Հովիվներին էլ նույնն է ասում:

Վազ է տալի, վազ, տեսնում է՝ ընդարձակ արտեր, հնձվորները միջին հնձում են:

Էս ո՞ւմ արտերն են:

Շահ-Մարինը:

Հնձվորներին էլ նույնն է պատվիրում:

Վազ է տալի, վազ, տեսնում է՝ անվերջ խոտհարքներ:

— Էս ո՞ւմն են:

Շահ-Մարինը:

Խոտ հարողներին էլ նույնն է ասում:

Հասնում է Շահ-Մարի պալատին:

Շահ-Մա՛ր, ա՛ Շահ-Մա՛ր, գոռում է, հեռվից վազելով: Քու տունը չքանդվի, միամիտ նստել ես: Թագավորը քեզ վրա բարկացել է, մեծ զորքով գալիս է, որ քեզ սպանի, տունուտեղդ քանդի, տակնուվրա անի, ունեցած-չունեցածդ էլ թագավորական գրի: Մի անգամ քեզ մոտ մի վառիկ եմ կերել . էն աղուհացը դեռ չեմ մոռացել: Վազեցի, եկա, որ քեզ իմացնեմ: Շուտ արա, գլխիդ ճարը տես, քանի չի եկել:

Ի՞նչ անեմ, ո՞ւր գնամ, հարցնում է սարսափած Շահ-Մարը ու տեսնում է, որ, ճշմարիտ, հեռվից փոշի բարձրացնելով, գալիս է թագավորը:

Փախի՛, շուտով ձի նստի, փախի՛, էս երկրից կորի՛, էլ ետ չնայես:

Շահ-Մարը իսկույն նստում է իր լավ ձին ու փախչում էդ երկրից:

Աղվեսի ետևից գալիս են հարսանքավորները: Գալիս են զուռնով, թմբուկով, երգով, զորքով, հրացան արձակելով ու աղմուկով:

Գալիս են Չախչախ թագավորն ու իր կինը ոսկեզօծ կառքի մեջ, նրանց առջևից ու ետևից՝ անհամար ձիավորներ:

Հասնում են մի դաշտի: Տեսնում են՝ մեծ նախիր է արածում:

Էս ո՞ւմ նախիրն է, հարցնում են ձիավորները:

Չախչախ թագավորինը, պատասխանում են նախրապանները:

Անց են կենում: Հասնում են սարերին: Տեսնում են՝ ոչխարի սիպտակ հոտը սարերը բռնել է:

Էս ո՞ւմն է, հարցնում են ձիավորները:

Չախչախ թագավորինը, պատասխանում են հովիվները:

Անց են կենում: Հասնում են ընդարձակ արտերի:

Էս ո՞ւմ արտերն են:

Չախչախ թագավորինը:

Հասնում են խոտհարքներին:

Էս ո՞ւմն են:

Չախչախ թագավորինը:

Ամենքը մնացել են զարմացած, Չախչախ թագավորն ինքն էլ քիչ է մնում՝ խելքը թոցնի: Էսպեսով, աղվեսի ետևից գալիս են, հասնում Շահ-Մարի պալատներին:

Քավոր Աղվեսն էնտեղ արդեն տեր է դառել, կարգադրություններ է անում: Ընդունում է խնամիներին, ու նորից սկսում են քեֆը:

Յոթն օր, յոթ գիշեր էլ էստեղ են քեֆ անում, ու խնամիները վերադառնում են իրենց տեղերը:

Չախչախ թագավորը, իր կինն ու Քավոր Աղվեսն ապրում են Շահ-Մարի պալատներում:

Իսկ թագավորից վախեցած Շահ-Մարը մինչև էսօր էլ դեռ գնում է: